

Slovenský národopis

2

32/1984

Na obálke: Alžbeta Korkošová, Predjarie v horách. Maľba na skle, 54 × 58 cm,
1975. Slovenská národná galéria, NL 239. Foto Š. Bačiaková

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašpariková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krišteck, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosálová, Adam Pranda, Antonín Robek, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)

European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

K 40. VÝROČIU SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA

Úvod (Milan Leščák)	197
Gusev, Viktor Je.: Slovanské partizánske piesne. Piesňové žánre	199
Michálek, Ján: Slovenské povstanie v spomienkach ľudu	218
Čierna, Katarína: Téma Slovenského národného povstania vo výtvarnom prejave ľudových vrstiev	226
Burlasová Soňa — Krekovičová, Eva: Tvorba spomienkových piesní z obdobia druhej svetovej vojny	235
Gašparíková, Viera: Z okruhu rozprávání o Slovenskom národnom povstaní	246

SÚČASNÍ TVORCOVIA A NOSITELIA HODNOT LUDOVÝCH UMELECKÝCH TRADÍCIÍ

Úvod (Soňa Burlasová)	258
Kováčová, Juliana: Ľudová speváčka Mária Zajacová zo Záblatia	260
Krekovičová, Eva: Tvorivá speváčka osobnosť a problematika novej tvorby. Mária Mezovská z Lip-tovskej Teplice	284

SLAVISTIKA V ETNOGRAFII A FOLKLO-
RISTIKE

Urbancová, Viera: Slovensko-slovanské interakcie v etnografii 18. a 19. storočia	307
Burlasová, Soňa: Slavistické porovnávacie štúdium v slovenskej etnomuzikológii	315
Gašparíková, Viera: Katalógizácia ľudovej prózy a jej folklórny kontext u Slovanov	325

ROZHLADY

Jubileum doc. dr. Štefana Mruškoviča, CSc. (Božena Filová)	333
K životnému jubileu profesora Karla Dvořáka (Milan Leščák)	336
Činnosť Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV v roku 1983 (Peter Salner)	337
IX. medzinárodný zjazd slavistov v Kyjeve (Soňa Burlasová)	339
Medzinárodné sympóziu pri Bienále ilustrácií detskej knihy Bratislava 1983 (Zuzana Štefániková)	343
Ľudová kultúra v socialistické súčasnosti IV. (Václav Hrníčko)	344
Piata medzinárodná konferencia o výskume ľudovej stravy (Rasfa Stoličnák)	347
Seminár Prezentácia interetnických vzťahov v ľudovom staviteľstve severovýchodných Karpát (Juraj Podoba)	347
Aktivizačno-prezentačný experiment v Múzeu kysuckej dediny (Peter Marák)	348
Cinéma du Réel — Medzinárodný festival etnografických a sociologických filmov 1983 v parížskom Centre George Pompidou (Martin Slivka)	350

RECENZIE A REFERÁTY

Národopisné aktuality (Eva Krekovičová)	354
Výroční obyčeje (Emília Horváthová)	355
S. Klaučo, Architektúra a súčasnosť (Juraj Podoba)	357
E. Prandová, Dokumentačné fondy NÚ SAV 1946—1977 (Ingrid Kostovská)	359

СОДЕРЖАНИЕ

СОРОКАЛЕТНЯЯ ГОДОВЩИНА СЛОВАЦКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ВОССТАНИЯ

Введение (Милан Лешчак)	197
Гусев, Виктор Е.: Словацкие партизанские песни. Песенные жанры	199
Михалек, Ян: Словацкое национальное восстание в воспоминаниях народа	218
Черна, Катарина: Тема Словацкого национального восстания в изобразительном выражении народных слоев	226
Бурласова, Со́ня — Крековичова, Э́ва: Творчество песен, посвященных периоду второй мировой войны	235
Гашпарикова, Вера: Из устных преданий о Словацком национальном восстании	246

СОВРЕМЕННЫЕ СОЗДАТЕЛИ И НОСИТЕЛИ ЦЕННОСТЕЙ НАРОДНЫХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТРАДИЦИЙ

Введение (Со́ня Бурласова)	258
Ковачова, Юлиана: Народная певица Мария Заяцова из Заблатия	260
Крековичова, Э́ва: Творческая певческая личность и проблематика нового творчества. Мария Мезовска из Липтовской Теплички	284

СЛАВИСТИКА В ЭТНОГРАФИИ И ФОЛЬКЛОРИСТИКЕ

Урбанцова, Вера: Словацко-славянские взаимодействия в этнографии 18 и 19 веков	307
Бурласова, Со́ня: Славистические сравнительные исследования в словацком этномузыковедении	315
Гашпарикова, Вера: Каталогизация народной прозы и ее фольклорный контекст у славян	325

ОБЗОРЫ

К юбилею доц. Штефана Мрушковича (Божена Филова)	333
К жизненному юбилею профессора Карла Дворжака (Милан Лешчак)	336
Деятельность Словацкого этнографического общества при САН в 1983 году (Петер Салнер)	337
IX международный съезд славистов в Киеве (Со́ня Бурласова)	339
Международный симпозиум при Бьеннале иллюстраций детской книги Бра-	

тислава 1983 (Зузана Штефаникова)	343
Народная культура в социалистической современности IV (Вацлав Грничко)	
Пятая международная конференция по исследованию народной пищи (Растя Столична)	344
Семинар Предъявление интерэтнических взаимоотношений в народной архитектуре северо-восточных Карпат (Юрай Подоба)	347
Эксперимент активизации и предъявления в Музее кисуцкой деревни (Петер Мараки)	348
Cinéma du Réel — Международный фестиваль этнографических и социологических фильмов 1983 г. в парижском Центре Жоржа Помпиду (Мартин Сливка)	350

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

DAS 40. JUBILÄUM DES SLOWAKISCHEN NATIONALAUFGSTANDES

Einleitung (Milan Leščák)	197
Gusev, Viktor Je.: Die slowakischen Partisanenlieder. Liedergenres	199
Michálek, Ján: Der Slowakische Nationalaufstand in den Erinnerungen des Volkes	218
Čierna, Katarína: Das Thema des Slowakischen Nationalaufstands in der bildenden Äusserung der Volksschichten	226
Burlasová, Soňa — Krekovičová, Eva: Die Schaffung der Erinnerungslieder aus der Zeit des zweiten Weltkrieges	235
Gašpariková, Viera: Aus dem Erzählungskreis über den Slowakischen nationalen Aufstand	246

DIE GEGENWÄRTIGEN SCHÖPFER UND TRÄGER DER WERTE DER KUNSTTRADITIONEN DES VOLKES

Einleitung (Soňa Burlasová)	258
Kováčová, Juliana: Die Volkssängerin Mária Zajacová aus Záblatie	260
Krekovičová, Eva: Die schöpferische Sängerpersönlichkeit und die Problematik der neuen Schaffung. Mária Mešovská aus Liptovská Teplička	284

Urbanová, Viera: Slowakisch-slawistische Interaktionen in der Ethnographie des 18. und 19. Jahrhunderts. 307
 Burlasová, Soňa: Slawistische vergleichende Forschung in der slowakischen Ethnomusikologie. 315
 Gašparíková, Viera: Die Katalogisierung der Volksprosa und ihr Folklorekontext bei den Slawen. 325

RUNDSCHAU

Jubiläum von Doz. Štefan Mruškovič (Božena Filová). 333
 Zum Lebensjubiläum von Professor Karel Dvořák (Milan Leščák). 336
 Die Tätigkeit der Slowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Slowakischen Akademie der Wissenschaften im Jahr 1983 (Peter Salner). 337
 Das IX. internationale Slawistentreffen in Kyjev (Soňa Burlasová). 339
 Internationales Symposium beim Biennale der Illustrationen des Kinderbuchs Bratislava 1983 (Zuzana Štefániková). 343
 Die Volkskultur in der sozialistischen Gegenwart IV. (Václav Hrníčko). 344
 Fünfte internationale Konferenz über die Forschung der Volksnahrung (Rasta Stoličná). 347
 Seminar Präsentation der interethnischen Beziehungen im Volksbauwesen der nordöstlichen Karpaten (Juraj Poda). 347
 Aktivisierungs- und Präsentationsexperiment im Museum des Dorfes von Kysuce (Peter Marák). 348
 Cinéma du Réel – Internationales Festival der ethnographischen und soziologischen Filme 1983 im Centre George Pompidou in Paris (Martin Slivka). 350

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

40th ANNIVERSARY OF THE SLOVAK NATIONAL UPRISING
 Introduction (Milan Leščák). 197
 Gusev, Viktor Je.: The Slovak partisan songs. Song genres. 199

Michálek, Ján: The Slovak National Uprising in the people's recollections. 218
 Čierna, Katarína: The theme of the Slovak National Uprising in the creative expression of the folk. 226
 Burlasová, Soňa – Krekovičová, Eva: Creation of commemorative songs from the period of World War II. 235
 Gašparíková, Viera: From oral Interpretations of the Slovak National Uprising. 246

RECENT CREATORS AND REPRESENTATIVES OF THE VALUES OF FOLK ART TRADITIONS

Introduction (Soňa Burlasová). 258
 Kováčová, Juliana: A folk singer Mária Zajacová from Záblatie. 260
 Krekovičová, Eva: A creative singing personality and the problems related to the new creation. Mária Mezovská from Liptovská Teplička. 284

SLAVISTICS IN ETHNOGRAPHY AND FOLKLORISTICS

Urbanová, Viera: The Slovak-Slavonic interactions in the ethnography of the 18th and 19th century. 307
 Burlasová, Soňa: Slavistic comparative study in the Slovak ethnomusicology. 315
 Gašparíková, Viera: Catalogization of the folk prose and its folkloric context in Slavs. 325

COMMENTARY

To the jubilee of doc. Štefan Mruškovič (Božena Filová). 333
 To the life jubilee of professor Karel Dvořák (Milan Leščák). 336
 The activity of the Slovak ethnographic society at the Slovak Academy of Sciences in 1983 (Peter Salner). 337
 IX International congress of slavists in Kiev (Soňa Burlasová). 339
 The International Symposium at the Biennial of illustrations of children's book in Bratislava 1983 (Zuzana Štefániková). 343
 Folk culture in the socialist present time IV. (Václav Hrníčko). 344
 The Vth international conference on the investigation of folk food (Rasta Stoličná). 347

A Seminar of the Presentation of interethnic relations in folk architecture of north-east Carpathians (Juraj Podoba)	347
An activation and presentation experiment in the Museum of Kysuce village (Peter Maráky)	348

Cinéma du Réel — The International festival of ethnographic and sociological films of 1983 in the George Pompidou Centre in Paris (Martin Slivka)	350
---	-----

BOOKREVIEWS AND REPORTS

KATALOGIZÁCIA LUDOVEJ PRÓZY A JEJ FOLKLÓRNY KONTEXT U SLOVANOV

VIERA GAŠPARÍKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Uplynuli už takmer tri štvrtiny storočia od vydania medzinárodného katalógu rozprávkových typov, ktorý pripravil bádateľ Antti Aarne.¹ Možno povedať, že jeho dielo prijali folkloristi so zmiešanými pocitmi. Na jednej strane bolo možné stretnúť sa s názorom, že konečne sa našiel po predchádzajúcich pokusoch o usporiadanie folklórneho prozaického materiálu, ktoré siahali až do hĺbky minulého storočia,² vhodný, všeobecne prijateľný klasifikačný systém. Na druhej strane sa však objavili hlasy kritické, prinajmenšom spochybňujúce význam tohto diela. Tieto hlasy neustávali a s prestávkami sa ozývali stále, vlastne až do našej súčasnosti. Avšak napriek všetkej kritike katalóg A. Aarneho zostával užitočným nástrojom, ktorý nakoniec používali a používajú v rozšírených podobách takmer všetci bádatelia bez rozdielu, alebo ktorí ho aspoň museli brať na vedomie vo svojom úsilí o inú katalogizačnú prax. Existenciu Aarneho katalógu predĺžili a podporili jeho rozšírené podoby, ktoré sú dielom Stitha Thompsona.³ Avšak už predtým vznikali na základe Aarneho klasifikácie katalógy národné, z nich ako jeden z prvých — a vôbec prvý na slovanskej pôde — ruský katalóg N. P.

Andrejeva,⁴ hoci v ruštine vyšiel až rok po vydaní jeho prvej anglickej verzie.

Je pomerne málo známe, akú odozvu našlo dielo A. Aarneho u nás. Jiří Polívka sa oň opieral iba príležitostne, náhodne, ako o tom svedčí aj pohľad do registra v *Súpise slovenských rozprávok*.⁵ Z toho vyplýva, že svoj päťdielny Súpis⁶ koncipoval prakticky bez zreteľa na medzinárodnú sústavu. Václav Tille, ktorý spracoval český materiál, postupoval úplne inak. Spočiatku prijal pozitívne Aarneho klasifikáciu a snažil sa ju adaptovať na české pomery. Skôr však, než sa s ňou zoznámil, mal už dokončený objemný rukopis, v ktorom do svojej sústavy podľa príbuznosti látok včlenil obsahy rozprávkových variantov z českých zbierok. Z celého rukopisu publikoval iba niekoľko ukážok a až po vojne zaradil prvých osem oddielov ako prvý zväzok celkového diela, ktorý potom vyšiel v FFC.⁷ Na vydanie ďalších zväzkov už však rezignoval, lebo čím ďalej tým menej ho uspokojovala jeho vlastná sústava látok. Pokúsil sa teda podľa katalógu A. Aarneho usporiadať český prozaický fond, lenže opäť nebol spokojný, lebo nemecká verzia Aarneho bola príliš úzka. V. Tille nemohol podľa

nej zaradiť celý materiál, ktorý zhromaždil, a najmä začlenením látok podľa Aarneho nemohol vystihnúť charakter prozaického podania obsiahnutého v českých zbierkach. Preto sa nakoniec rozhodol pre riešenie nie práve najšťastnejšie a usporiadal látky mechanicky, abecedne podľa názvov, ktoré im neraz sám dal.⁸ Naproti tomu Polívkov Súpis slovenských rozprávok predpokladá sústavu premyslenú a navyiac neobmedzuje sa iba na rozprávky, ale pokúša sa, i keď nie v úplnosti, obsiahnuť všetko, čo sa v tom čase rozumelo ľudovou prózou.

Tilleho spracovanie českého rozprávkového fondu⁹ akoby nadväzovalo na inú jeho obsiahlu prácu; v nej abecedne usporiadal k príležitosti 60. narodenín J. Polívku rozprávkové látky, o ktorých jubilant písal komentáre alebo obsiahle štúdie.¹⁰ Tento súpis látok, spracovávaných z porovnávacieho hľadiska J. Polívkom, je dôležitý predovšetkým zo slavistického pohľadu, lebo práve J. Polívka sa vždy snažil v komentároch alebo v štúdiách prinášať materiál zo všetkých slovenských zbierok, ktoré mu boli v hojnej miere dostupné.

Okrem toho toto dielo, citované obvykle skratkou Polívka–Tille, je u nás prvým vyťačeným katalógom, hoci katalógom sui generis. Napriek tomu ani v našich pomeroch neprísluší tomuto dielu absolútny primát, pretože prvý pokus tu siaha rovnako do hĺbky 19. storočia a časovo sa kryje približne s iným pokusom vzniknutým na slovenskej pôde, totiž s teoreticky koncipovaným rozčlenením látok, urobeným A. N. Afanasievom.¹¹ Tento primát prináleží Karlovi Jaromírovi Erbenovi, básnikovi a vedcovi, ktorý ľudovú kultúru vždy chápal v širokom rámci slovenskom. Čo sa týka ľudovej prózy, svoje široké slavistické hľadisko preukázal najmä v dvoch antológiách,¹² ktoré si svoju platnosť a životnosť uchovávajú podnes.

Pripomíname tieto dve Erbenove an-

tológie preto, aby sme zároveň naznačili význam toho, čo K. J. Erben ako vedec z hľadiska katalogizácie – povedané dnešnou terminológiou – vykonal. Prv než pristúpil k zostaveniu týchto antológií alebo i k napísaniu niektorých statí z oblasti slovanského bájoslovia, iste už mal dokonalý prehľad o variantoch tejktorej látky u rôznych národov, predovšetkým slovenských. Usudzujeme tak na základe dosiaľ neuverejneného diela, ktorým je Erbenova kartotéka – „lístkovnica“, uložená ako súčasť jeho pozostalosti v pražskom Památníku národného písennictví. K. J. Erben sústredil do nej bohatý materiál s akcentom na varianty slovenské a roztriedil ho podľa látok, z ktorých každej dal názov. Tým vlastne predišiel dobu, lebo svojím citom pre diferenciaciu, pre rozlišovanie jemných odtieňov zoskupil varianty podľa hlavných znakov, ktoré nám dnes slúžia pre stanovenie tzv. typov.¹³

Napriek tomu, že Erbenova lístkovnica bola na svoju dobu obsiahla a v jednotlivých látkach široko dokumentovaná, nedá sa čo do rozsahu ešte zrovnávať s kartotékou, ktorú si viedol Jiří Polívka. Bez nej by nebol mohol napísať svoje materiálovo fundované komentáre a monografické štúdie a bez nej by nedošlo ani k bohatému zastúpeniu slovenskej ľudovej prózy v monumentálnom diele, k rozprávkam bratov Grimmovcov, na ktorom sa podieľal.¹⁴ Tu takisto významnejšou mierou došlo k začleneniu príslušných častí slovenského rozprávkového fondu, a to vlastne k začleneniu zatiaľ jedinému, pretože i najnovšie vydanie AaTh informácie o slovenských variantoch neprináša.

Aj keď by nám Polívkova kartotéka pri zaraďovaní prozaického materiálu do slovanského kontextu mohla byť značne nápomocná, nemôžeme ju použiť. Nie však iba preto, že nebola vydaná tlačou. Najväčšou prekážkou je skutočnosť, že sa zachovala iba v torze¹⁵ a na jej zachovanú časť musíme aspoň

za súčasného stavu hľadieť ako na dielo, ktoré má pre nás význam len historický.

Tento spätný pohľad na počiatky katalogizačnej praxe bol potrebný preto, aby sme si uvedomili nepriaznivú situáciu na pôde katalogizácie u nás, predovšetkým na Slovensku. Polívkov Súpis slovenských rozprávok bol prijatý ako dielo záslužné a významné, ale zároveň začalo pôsobiť ako brzda v ďalšom vývoji. Zásluhou J. Polívku vznikol teda určitý katalóg, hoci nie usporiadaný podľa kritizovaného, ale predsa len stále používaného a použiteľného systému Aarneho–Thompsona, avšak naliehavosť iných úloh, ako aj spočiatku príliš úzka bádateľská základňa, nedovoľujúca vyčlenenie pracovnej sily takmer výhradne na katalogizáciu, viedli k záverom, že zatiaľ nový katalóg, ktorý by korešpondoval s katalógmi iných národov, nie je nevyhnutne potrebný. Celkový vývoj bol oneskorený tiež preto, že v súvislosti s kritikou formálnej komparistiky sa z veľkej časti zaujímalo negatívne stanovisko k porovnávaniu, resp. k látko-vednému štúdiu vôbec.

K novému triedeniu prozaického folklórneho materiálu sa teda mohlo pristúpiť oneskorene, v čom však bola aj určitá výhoda, pretože bolo možné opierať sa o novšie skúsenosti v zahraničí. Pritom práve v slovanskom kontexte bolo možné nachádzať účinnú oporu.

Katalogizácia slovenskej ľudovej prózy mala a má rôzne podoby. V podstate možno rozoznávať dve hlavné roviny:

1. **Príprava edícií.** Okrem početných materiálových štúdií, ku ktorým sa u nás pripojuje neraz i dosť široký výber ukážok a ktoré bývajú publikované v časopisoch alebo v zborníkoch, dochádza podobne ako aj inde ku klasifikácii prozaických textov pri zostavovaní výberov rôzneho druhu. Treba priznať, že nie vždy tu máme ľahkú úlohu, pretože vydavateľstvá, usilujúce o čo najväčšiu mieru popularizácie, nie sú

začleňovaniu ukážok do širších medzinárodných súvislostí nijako naklonené. Nanajvýš sa nám podarí presadiť v komentároch okrem najdôležitejších údajov týkajúcich sa prameňa iba odvolanie na internacionálny fond.¹⁶ Podobne väčšinou iba „jednorázový“ porovnávací odkaz, avšak so zameraním na poľského čitateľa, ktorému bola kniha určená, majú texty vybrané kolektívom pracovníkov a zoznamujúce s ľudovým humorom všetkých západoslovanských národov.¹⁷ Úplne inak to je v inej kolektívnej práci, na ktorú edícia západoslovanského humoru nadväzovala, totiž v knihe obsahujúcej výber rozprávok západných Slovanov,¹⁸ kde sa v odkazoch upozorňuje na celý západoslovanský kontext. Na bilaterálne slovanské vzťahy, tematicky obmedzené iba na povesti o zbojníkoch zo slovenskej a poľskej strany Tatier, sa sústredila iná kniha,¹⁹ v ktorej sa však pre širšie porovnávanie iba ojedinele mohlo odkazovať na AaTh a muselo sa prihliadať k špeciálnemu katalógu.²⁰ Naproti tomu vzhľadom k slovanskému kontextu najširší dosah má už pred dlhším časom do tlače pripravený, dosiaľ však nevydaný rukopis Slovenské ľudové rozprávky, celkove s 585 prozaickými textami,²¹ ktoré sú podľa krajov rozdelené do troch zväzkov a ku ktorým ako štvrtý zväzok pristupuje komentár; v ňom sa jednotlivé varianty zaraďujú predovšetkým do celoslovanských súvislostí.

2. **Prevedenie Polívkovho Súpisu podľa medzinárodného systému.** Pre túto prácu bolo treba vopred stanoviť presný postup, pri ktorom by sa brali do úvahy predovšetkým pri absencii typu v AaTh alebo v odchýlkach od neho iné diela, a potom i dôsledne zachovávať jednotné formálne princípy. Táto katalogizačná činnosť prebiehala paralelne s analogickou akciou, s prevedením Tilleho *Soupisu českých pohádek*,²² dochádzalo ku kooperácii a koordinácii, takže klasifikácia

slovenských a českých variantov je v absolútnej rovnováhe.

Bolo by možné na vybraných „vzor-
kách“ upozorniť, ako sa pri tej-ktorej
forme katalogizácie prihliadalo k slo-
vanskému kontextu, avšak to nám ne-
dovoľuje rozsah vymedzený na náš príspe-
vok a konečne tento kontext sme už
aspoň čiastočne ilustrovali na inom mies-
te.²³

Zmienili sme sa o Andrejevovom ka-
talógu ruských rozprávok. Bolo možné
sa oň opierať najmä v prvých fázach,
keď ešte nebolo k dispozícii druhé vyda-
nie Aarneho—Thompsona z roku 1961.
Po poslednom vydaní AaTh stratil An-
drejevov ruský katalóg pri katalogizo-
vaní prozaického materiálu na svojej
váhe všade tam, kde bol príslušný typ
do katalógu doplnený. Avšak ani potom
nebolo možné pri klasifikácii vychádzať
vždy z AaTh — sú v ňom stále medzery
alebo typy tam zaregistrované nezodpo-
vedajú svojou schémou (registrom) slo-
venským sujetom. Vtedy neoceniteľnou
pomôckou býva zvlášť druhé, kompletne
vydanie poľského katalógu J. Krzy-
żanowského.²⁴

Hoci Krzyżanowského katalóg treba
považovať v slovanskom kontexte pri
katalogizácii, resp. klasifikácii sloven-
skej ústnej prózy za prvoradú pomôcku,
nemožno zabúdať ani na katalógy vzdia-
lenejších slovanských národov. O An-
drejevovi, konkrétne o jeho ruskej sys-
tematike, ktorá neskoršie bola miestami
prehľbená V. J. Proppom v jeho troj-
zväzkovom vydaní Afanasievovej zbier-
ky,²⁵ sme už hovorili. Bádateľ však pred-
ložil aj propozíciu ukrajinského kata-
lógu,²⁶ z ktorého sa naďalej čerpalo,
napr. aj L. G. Barag, ktorý postupne
vydával po častiach a nakoniec v jednej
knihe celý svoj katalóg bieloruských
rozprávok.²⁷

V posledných rokoch sa nám dostalo
do rúk dielo, ktoré v slovanskom fol-
klórnom kontexte a ani mimo neho ne-
má obdoby. Je ním katalóg východoslo-

vanských rozprávok,²⁸ do ktorého je in-
tegrovaný aj ruský katalóg Andrejevov.
Kým v katalógu Aarneho—Thompsona
je celý rad medzier a nepresností, pre-
dovšetkým odkazy na rozprávkový re-
pertoár sú príliš mechanické, práve
v tomto smere nezabúda kniha štyroch
sovietskych bádateľov na bližšie biblio-
grafické údaje. Pri každom type sa po-
dáva bibliografický súpis ruských, ukra-
jinských a bieloruských variantov.
Zároveň sa týmto výpočtom zvyšuje po-
čet známych záznamov, takže už v tom-
to ohľade možno hovoriť o doplnení
medzinárodnej systematiky. Závažným
kladom diela je však predovšetkým okol-
nosť, že zoznamuje s rozprávkovým ar-
zenálom troch národov, ktoré sú jazy-
kovo a historicky späté zväzkom čo
najúžším. A v tomto širokom organic-
kom kontexte, zahrňujúcom tri národy,
je východoslovanský katalóg prvým
svojho druhu vo folkloristickej literatú-
re vôbec.

I keď použiteľnosť katalógu vzniknu-
tého v slovanskom kontexte je široká,
predsa však zostávajú mnohé záznamy
slovenskej ľudovej prózy ešte nezarade-
né. Kvôli objektívnosti je potrebné po-
znať, že je nevyhnutné rozhliaď sa
ešte po iných územiach než slovan-
ských — napokon táto zásada je v úplnej
zhode i so súčasným trendom slavistic-
kého štúdia. Tu sa vo veľkej miere mu-
síme opierať o staršie maďarské kataló-
gy, napr. o Berze—Nagya²⁹, ale
predovšetkým o súčasné čiastkové kata-
lógy, napr. katalóg Kovács—Maró-
ti, spracovávajúci tzv. rátótiády, čiže
kocúrkovské historiky.³⁰ Zatiaľ nemáme
skúsenosti s maďarským katalógom po-
verových poviedok,³¹ ktorý sa nám do-
stal do rúk až v poslednom čase. Zdá sa
však, že jeho použiteľnosť bude menšia
už aj preto, že príslušné registry sú
z veľkej časti príliš stručné a nedovoľu-
jú urobiť si úplne spoľahlivú predstavu
o konkrétnom type alebo motive.

Čo z predchádzajúcich slov vyplýva?

1. Pri začleňovaní variantov ľudovej prózy do medzinárodných súvislostí nemožno sa obísť bez katalógov slovanských národov, lebo Aarne—Thompson často nevyhovuje a má početné medzery. Domnievame sa, že tento záver má všeobecnú platnosť a neviaže sa iba na katalogizáciu slovenského prozaického fondu.

2. Vzhľadom na to, že práce v súvislosti s prevedením Polívkovho Súpisu slovenských rozprávok, ako aj Tilleho Soupisu českých pohádek sú v podstate už ukončené, bolo by žiadúce oba tieto prevody podľa uvedeného medzinárodného kľúča publikovať paralelne, synopticky, aby vynikli ako príbuznosti, tak špecifické črty vo folklórnej zásobnici národov navzájom úzko spätých.

3. Po katalogizačnom zmapovaní slovenskej a českej ľudovej prózy by sa malo uvažovať o podobnom diele, akým je *Vostočnoslavianskaja skazka*, totiž o porovnávacom katalógu všetkých západoslovanských národov. Pre túto prácu už existujú predpoklady, predovšetkým preto, že boli publikované dve antológie západoslovanského prozaického folklóru.

4. Pre hlbšie poznanie ľudovej prózy všetkých slovanských národov by bolo žiadúce, keby mohli byť k dispozícii ka-

talógy podchycujúce prozaický fond každého z nich. Nakoniec k podobnému záveru sa dochádza aj v úvodnej štúdii k porovnávaciemu katalógu sujetov východoslovanských národov: „...vydanie súčasných ukazateľov — katalógov, zostavených podľa jednotného systému a zahrňujúcich všetky slovanské národy, zostáva jednou z najnaliehavejších úloh slavistickej folkloristiky“.³²

5. Problematická sa nám javí otázka katalógu tak povediac strešného, do ktorého by boli zahrnuté varianty všetkých slovanských národov. Napriek naznačeným súvislostiam predstavuje každá z troch slovanských vetiev (západoslovanskej, východoslovanskej, južnoslovanskej) oblasť značne odlišnú od druhých, čo je okrem iného dané aj rozdielnymi zväzkami s mnohými inými neslovanskými národmi.

I keď tieto závery, ako sme ich vymenovali, obsahujú postuláty pre budúcu prácu, bolo by nesprávne, keby sme ich preceňovali. Katalógy nikdy nemôžu byť cieľom vedeckej práce, ale iba nástrojom, avšak nástrojom veľmi dôležitým. S jeho pomocou by sa mohlo výraznejšie rozvíjať slavistické bádanie, nepredstaviteľné bez porovnávej základne.

POZNÁMKY

- 1 AARNE, A.: Verzeichnis der Märchentypen. FFC 3. Helsinki 1910.
- 2 Pozri Enzyklopädie des Märchens. Band 1, Lieferung 1 a 2. Berlin-New York, 1975, stĺpec 2, najmä 565n.
- 3 AARNE, A. — THOMPSON, S.: The Types of the Folk-Tale. FFC 74. Helsinki 1928. — The Types of the Folktale. FFC 184. Helsinki 1961 (dotlač 1964). Ďalej skrátene: Aarne-Thompson, resp. AaTh.
- 4 ANDREJEV, N. P.: Ukazateľ skazočných sužetov po sisteme Aarne. Leningrad 1929. Ďalej: Andrejev.
- 5 POLÍVKA, J.: (pozri pozn. 6) V, s. 468.
- 6 POLÍVKA, J.: Súpis slovenských rozprávok I—V. Turč. Sv. Martin 1928—1931.

- 7 TILLE, V.: Verzeichnis der böhmischen Märchen. FFC 34. Helsinki 1921.
- 8 TEN ISTÝ: Soupis českých pohádek I, II/1, II/2. Praha 1929—1937.
- 9 O svojom katalogizačnom úsilí, ktoré podliehalo zmenám, zmieňuje sa V. Tille v predslove k prvému zväzku svojho Soupisu (pozri pozn. 8), III—IV.
- 10 TILLE, V.: Polívkovy studie ze srovnávací literatury. In: Sborník prací věnovaných prof. dr. J. Polívkovi k šedesátým narodeninám. Praha 1918, s. 1—216.
- 11 Enzyklopädie des Märchens (pozri pozn. 2), stĺpec 135, porov. aj 565.
- 12 Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních. (Či-

- tanka slovanská s vysvětlením slov.) Praha 1865. — Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských. Praha 1869.
- 13 Za informáciu o Erbenovej lístkovnici, obsahujúcej 239 lístkov, vďačím nedávno zosnulému R. Lužíkovi, ktorý mi ju zaslal v kópii na nahliadnutie. — Pozri aj zmienku u J. Jecha, v jeho štúdií in: Božena Němcová, Učeň nad mistra. Česká Skalica 1979, s. 18.
- 14 BOLTE, J. — POLÍVKA, G.: Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm I—V. Leipzig 1913—1932.
- 15 Táto časť Polívkovej kartotéky je uložená v Ústave pro etnografiu a folkloristiku ČSAV v Prahe.
- 16 GAŠPARÍKOVÁ, V.: Ostrovtipné príbehy i veľiké cigánstva a žarty. Bratislava 1980. — Zlatá podkova, zlaté pero, zlatý vlas I—II. Bratislava 1984 (v tlači).
- 17 SIMONIDES, D. — GAŠPARÍKOVÁ, V. — JECH, J. — NEDO, P.: Skarb w garncu. Opole 1979.
- 18 Kniha zatiaľ vyšla v šiestich jazykových verziách, a to trikrát slovensky. Na publikácii sa podieľali P. Nedo, V. Gašparíková, J. Jech a H. Kapeluš. Slovenské znenie pod názvom Spievajúca lipka, Bratislava 1972 (1. vydanie) pripravila V. Gašparíková.
- 19 GAŠPARÍKOVÁ, V.: Povesti o zbojníkoch zo slovenských a poľských Tatier. Bratislava 1979.
- 20 CELNAROVÁ, X.: Typologische Auswertung einiger europäischer und asiatischer Rebellengestalten auf Grund der Volksdichtung und deren Bearbeitung in der Kunstdliteratur. In: Asian and African Studies, 8, 1972, s. 95—162.
- 21 Výber bol pripravený z výsledkov zberateľskej akcie organizovanej prof. F. Wollmanom v rokoch 1928—1944. Rozprávkové texty vybrala B. Filová. Komentár pripravila V. Gašparíková.
- 22 Zatiaľ prevedenie iba prvého zväzku Tíleho diela, rozmnožené xeroxom, je uložené v Ústave pro českou a světovou literaturu ČSAV v Prahe.
- 23 GAŠPARÍKOVÁ, V.: Katalogizácia ľudovej prózy vo folklórnom kontexte slovenských národov. In: Československá slavistika 1983. Literatura, folklór. Praha 1983, s. 267—269.
- 24 KRZYŻANOWSKI, J.: Polska bajka ludowa w ukladzie systematycznym I—II. Wrocław — Warszawa — Kraków 1962 a 1963.
- 25 AFANASIEV, A. N.: Narodnye russkije skazki I—III. Moskva 1957, s. 454—502.
- 26 ANDREJEV, N. P.: K charakteristike ukrajinskogo skazočnogo materiala. In: Akademiku S. F. Ojdenburgu. K 50-letiju naučno-obščestvennoj dejatel'nosti. Leningrad 1934, s. 61—72. Anglický preklad in: Fabula, zv. 1, 1958, s. 228—238.
- 27 BARAG, L. R.: Siužety i matyvy belaruskich narodnych kazak. Sistematyčny pakazaŭnik. Minsk 1978.
- 28 BARAG, L. G. — BEREZOVSĀKIJ, I. P. — KABAŠNIKOV, K. P. — NOVIKOV, N. V.: Sravnitel'nyj ukazatel' skazočnyh siužetov. Vostočnoslavjanskaja skazka. Leningrad 1979.
- 29 BERZE-NAGY, J.: Magyar népmesetípusok I—II. Pécs 1957.
- 30 KOVÁCS, Á. — MARÓTI, L.: A Rátotiadák típusmutatója. Budapest 1977.
- 31 BIHARI, A.: Magyar hiedelemmonda katalógus (A Catalogue of Hungarian Folk Belief Legends). Budapest 1980.
- 32 C. d. v pozn. 28, s. 12.

КАТАЛОГИЗАЦИЯ НАРОДНОЙ ПРОЗЫ И ЕЕ ФОЛЬКЛОРНЫЙ КОНТЕКСТ У СЛАВЯН

Резюме

Автор в статье напоминает, что прошло уже почти три четверти века со времени издания международного каталога, который подготовил Антти Аарне, и что немногие произведения были так часто критикованы, но несмотря на это, и далее используются, как эта система, разработанная

финским исследователем и дважды расширенная С. Томпсоном. Поэтому на его основе возникли и возникают многочисленные национальные каталоги, между прочим и в славянских странах. В противоположность этому в Чехословакии были изданы два списка, один словацкий (Я. Поливка),

а один — чешский (В. Тилле), на совершенно иной основе, так что необходимо было приступить к их преобразованию в соответствии с международным ключом. Большую службу при этом сослужили каталоги славянские — русский каталог Н. П. Андреева, каталог Е. Кржижановского и каталог Л. Р. Барага. В последнее время к ним присоединился сравнительный указатель сюжетов включающий фонд трех наций (Л. Р. Барак — И. П. Березовский — К. П. Кабашников — Н. В. Новиков); важным плюсом этого труда является не только то, что он дополняет международную систематику, но прежде всего то обстоятельство, что он знакомит со сказочным арсеналом трех наций, тесно связанных между собой по языку и исторически, вследствие чего он стал первым в своем роде в фольклористической литературе вообще. Кроме упомянутых каталогов необходимо, однако, принимать во внимание и каталоги неславянских наций, в особенности венгерские (J. Berze-Nagy, Á. Kovacs-Maróti Lajosné).

Далее в статье указывается прежде всего на то обстоятельство, что при включении народной прозы в международные взаимосвязи недостаточен AaTh и что использование каталогов, возникших на славянской почве, является общепризнанным и не связано только с практикой каталогизации в Чехословакии.

В заключение автор предлагает рассмотреть возможность совместного издания словацкого и чешского каталога и высказывает мнение, что следовало бы подумать об общем западнославянском каталоге и что для более глубокого познания народной прозы всех славянских наций было бы желательно располагать каталогами, охватывающими фонд каждой из них. Работа по каталогизации, естественно, не может быть целью научной работы, она должна служить средством для достижения цели, важным инструментом, с помощью которого может развиваться исследование в области славистики, которое нельзя себе представить без сравнительной базы.

DIE KATALOGISIERUNG DER VOLKSTÜMLICHEN PROSA UND IHRE FOLKLOREZUSAMMENHÄNGE BEI DEN SLAWEN

Zusammenfassung

In ihrem Beitrag weist die Autorin darauf hin, daß seit dem Erscheinen des internationalen Katalogs der Volksprosa von Antti Aarne fast ein Dreivierteljahrhundert vergangen ist. Selten wurde ein wissenschaftliches Werk sooft kritisiert, trotzdem aber weiter verwendet, wie dieses von dem genannten finnischen Forschern aufgestellte und dann zweimal von S. Thompson erweiterte System. Auf seiner Grundlage entstanden und entstehen auch heute noch zahlreiche nationale Kataloge, unter ihnen auch in den slawischen Ländern. Zum Unterschied von diesen Katalogen wurden in der Tschechoslowakei zwei Verzeichnisse der volkstümlichen Prosastoffe herausgegeben, die auf einer völlig anderen Grundlage aufgebaut sind: ein slowakisches von J. Polívka und ein tschechisches von V. Tille. Doch bald zeigte

sich die Notwendigkeit diese Verzeichnisse in das internationale System zu übertragen. Wesentliche Dienste leisteten bei dieser Arbeit slawische Kataloge: der russische Katalog von N. P. Andrejew, der Katalog von J. Krzyżanowski und der Katalog von L. R. Barag. In letzter Zeit ist noch ein komparativer Sujetkatalog hinzugekommen, der den Prosafonds aller drei ostslawischer Völker umfaßt. Dieser Katalog stammt von L. R. Barag, I. P. Berzovskij, K. P. Kabaschnikow und N. V. Nowikow. Ein wesentlicher Vorzug dieses Werkes besteht nicht nur darin, daß es die internationale Systematik vervollständigt, sondern von allem auch darin, daß es den Märchenschatz dreier sprachlich und historisch engverbundener Völker enthält. Dadurch wurde dieser Katalog zum ersten Werk seiner Art in der

folkloristischen Literatur überhaupt. Neben diesen Katalogen müssen jedoch auch die Kataloge nichtslawischer Völker berücksichtigt werden, besonders der madjarische Katalog von J. Berze-Nagy und A. Kovács-Maróti Lajosné.

Im folgenden Abschnitt des Beitrags wird auf den Umstand hingewiesen, daß beim Eingliedern der Volksprosa in internationale Zusammenhänge der Katalog von Aarne und Thompson nicht ausreicht und daß die Verwendung der auf slawischem Boden entstandenen Kataloge allgemeine Gültigkeit besitzt, also nicht nur auf die Katalogisierungspraxis in der Tschechoslowakei beschränkt ist.

Abschließend schlägt die Autorin vor, die Herausgabe eines gemeinsamen slowa-

kischen und tschechischen Katalogs zu erwägen. Sie vertritt die Ansicht, daß man auch an einen gemeinsamen westslawischen Gesamtkatalog denken sollte und daß es für eine tiefere Kenntnis der Volksprosa aller slawischen Völker wünschenswert wäre, wenn bei der Ausarbeitung dieses Werkes Kataloge zur Verfügung stünden, die den Prosafonds jedes dieser Völker enthalten würden. Das Katalogisieren allein kann natürlich nicht das Ziel jeder wissenschaftlichen Arbeit sein; es ist jedoch ein Mittel zum Erreichen dieses Zieles, ein wichtiges Instrument, mit dessen Hilfe sich die slawistische Forschung weiter entfalten könnte, was ohne eine entsprechende komparative Grundlage unvorstellbar ist.

Príspevky k téme Slavist'ka v etnografii a folkloristike odzneli na medzinárodnom kolokviu „Slavistika v etnografickej vede socialistických krajín — súčasný stav a perspektívy“, ktoré usporiadal Národopisný ústav SAV v dňoch 5.—9. apríla 1983 v Smoleniciach. Správu o tomto kolokviu sme uverejnili v Slov. národop. 32, 1984, s. 181—182. Problematike slavistiky v etnografii a folkloristike chceme i naďalej venovať pozornosť a uverejňovať v našom časopise príspevky o výsledkoch bádania v tejto oblasti národopisnej vedy.

Redakcia

Slovenský národopis

Casopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 32, 1984, číslo 2

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparí-
ková, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová,
CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc.,
PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leš-
čák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc.,
PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Štef-
an Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosálo-
vá, CSc., PhDr. Adam Pranda, CSc., prof.
PhDr. Antonín Robek, DrSc., PhDr. Viera
Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1984

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 32, 1984, № 2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Боžена Филова и Д-р Зора
Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 32, 1984. Nr. 2. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 81364 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 32, 1984, No. 2

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 32, 1984, No. 2

Paraît quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

